

LUTHER'S THEOLOGIE

De reformator Maarten Luther heeft zijn leven lang te strijden gehad met de satan, zijn zonden en zijn twijfel.

Misschien wekt dit verwondering: als er iemand zeker was van zijn geloof, dan Luther toch wel? Ja, en toch is het in heel z'n leven een strijd gebleven. **Luthers theologie is gesmeed in de oven van de aanvechtingen.**

Kras drukt hij zich uit:

“Men wordt een theoloog door te leven, te sterven en verdoemd te worden. Ik heb mijn theologie niet op eenmaal geleerd, maar heb steeds dieper en dieper moeten tobben. Daar hebben mij mijn aanvechtingen gebracht, omdat men zonder oefening niet leren kan”.

Theologie was voor deze man geen theorie, maar een strijd op leven en dood. Vanaf het begin dreef zijn geweten hem in 't nauw. Ben jij dan de enige die het weet? Hebben alle theologen voor jou dan gedwaald? Weet je wel zeker dat jij het bij het rechte eind hebt?

Welk antwoord geeft hij op al die kwellende vragen?

“Ik kan niet zeggen dat ik gelijk heb en verstandig ben, en dat de anderen dwalen en ongelijk hebben, zodat ik daarom zal overwinnen. Maar dan ga ik in mijn cel, bid en zucht zonder ergens op te letten, en werp God de sleutel voor de voeten en zeg: Lieve Heere, het is Uw zaak en niet de mijne. Van het begin der wereld tot nu toe hebt U het in stand gehouden zonder mij, en U kunt het tot in eeuwigheid zonder mij. Zo leg ik mijn hemelse rechten op de schouders van onze God en laat ze bij Hem. Hij kan veel beter voor de dingen zorgen dan ik. Hij vindt wel de wegen en middelen, zoals Hij altijd heeft gedaan, heden doet en zal doen. Daar ben ik zeker van”.

Als Luther de vraag gesteld wordt wie hem nu steeds zo in het nauw drijft, zegt hij zonder aarzelen:

“God. Als het kruis heilig is, en heilzaam, wie zou het ons dan opleggen?”

Maar welke rol speelt de duivel dan in die aanvechtingen? Geen geringe! Zijn inzet is fel, zijn opzet is heilloos. En toch kan die satan niets anders doen, dan God wat hand-en-spandiensten verlenen, daarvan is Luther overtuigd. Hoewel dit niet betekent dat hij zijn vijand onderschat. De duivel is een geduchte tegenstander. **Luther heeft ook nooit het bestaan van de duivel bespot, maar hij heeft wel de macht van de duivel bespot**, met een spot die geboren is uit het geloof in Christus' overwinning. De duivel is een werktuig in Gods hand. **Luther noemt hem Gods hakbijl en snoeimes**, waarmee Hij de mensen bewerkt zoals de wijnbouwer doet in zijn wijngaard.

Als dan de vraag rijst: Waarom doet God dat zo? dan antwoordt Luther:

“Om onze hoogmoed en zelfverzekerdheid te slopen en te leren om aan God alleen genoeg te hebben”. Hij belijdt van zichzelf: “Ik zou zeker in de afgrond van de hel gevallen zijn door mijn hoogmoed, als daar niet de aanvechtingen waren geweest”.

Zo leert de gelovige zichzelf en God kennen. Zichzelf als iemand die alleen maar kan zondigen, en God, Wiens genade sterker en groter is dan onze zonde. Zo leren we onszelf klein achten, en Gods genade groot achten. Deze genade, zegt Luther ***“is zo groot, dat zij zonder aanvechting, angst en strijd niet kan gevat en verstaan worden”.*** De aanvechting en strijd leert ons door ervaring, bij bevinding: God alleen!

En in de nood leren we pas echt wat bidden is. Scherp zegt Luther het: ***“Niemand moet denken dat hij bidden kan wanneer hij geen strijd en nood kent. Daarom is het heilige kruis onze grootste schat”.***

Over het bidden van Luther nog een paar dingen. Allereerst een gebeurtenis uit 1540. Luthers beste vriend, Philippus Melanchthon, was op reis om een belangrijke conferentie bij te wonen. Onderweg werd hij ernstig ziek. Iedereen dacht dat zijn ziekbed zijn sterfbed zou worden. Melanchthon zelf dacht het ook. Hij hoopte het ook. Hij had niet zo'n strijdbare aard als zijn grote vriend. De theologie was z'n grote liefde, maar kerkelijke twisten verafschuwde hij. Hij was zo moe dat hij verlangde om heen te gaan.

Ondertussen was Luther van de kritieke toestand op de hoogte gesteld. Direct vertrok hij naar Weimar, waar zijn doodzieke vriend was. Toen hij in de deuropening van de ziekenkamer stond, schrok hij geweldig toen hij het uitgeteerde gelaat zag van zijn vriend, die nauwelijks meer een levensteken gaf. Zonder zich te bedenken wierp hij zich op z'n knieën, voor een open raam. ***“O mijn God, help, help. Gij alleen kunt helpen, Gij hebt gezegd: Roep Mij aan in de dag der benauwdheid, en Ik zal u er uit helpen. De dag der benauwdheid is er, lieve God help”.***

Zo droeg hij zijn vriend op aan de Almachtige. Hij noemde alle teksten op die hij kende waarin God hulp belooft. Het was werkelijk een gebedsworsteling. Later heeft hij het zelf zo gezegd: **“God kón niet anders doen dan mijn gebed verhoren, ik gooide Hem mijn zak voor de deur en wreef Hem de oren met Zijn beloften. Hij heeft immers zo vaak gezegd dat Hij onze gebeden wil verhoren”**.

Toen greep hij zijn vriend bij de hand. **“Philippus, heb goede moed, je zult niet sterven. God kastijdt ons terecht, we hebben het verdiend, maar Hij begeert niet de dood van de zondaar, maar dat hij zich bekere en leve. Hij, die Adam en Eva vergeven heeft, de grootste zondaars die ooit op aarde leefden, zal ook jou niet verwerpen, Philippus, en je niet laten omkomen in zonde en wanhoop. Vertrouw op Hem, Die wonden slaat, maar ze ook weer heelt; Die doodt, maar ook weer levend maakt”**.

Hij liet voedsel halen, en dwong hem te eten. Toen at Melanchthon wat. De crisis was voorbij. Na een paar uur viel hij rustig in slaap. Luther stond zachtjes op om de kamer te verlaten. Maar voordat hij dat deed, schreef hij bij Philippus' hoofd met krijt op de muur Psalm 118: **“Ik zal niet sterven, maar leven, en de werken des Heeren vertellen”**.

Zo bedreef Luther ziekenpastoraat.

Luthers ziekenbezoek is voor ons vooral leerzaam omdat wij daarin zien wat voor hem het gebed in de praktijk betekende. Bidden was voor hem niet een theologische beschouwing houden of een wenslijst indienen, maar een worstelen met God, zoals Jakob worstelde bij de Jabbok: Ik laat u niet gaan, tenzij Gij mij zegent. Zijn bidden was een onderhandelen met God, je zou bijna zeggen: een dwingen van God. Overtuigd van zijn eigen onwaardigheid, gebreken en zonden, bad hij. Bad hij niet ”ondanks”, maar juist ”omdat”. Omdat ik een zondaar ben, moet ik juist veel bidden. Hoe slechter ik ben, hoe meer ik moet bidden. Wanneer ik biddeloos ben, moet ik juist des te meer bidden. Als mijn geweten mij aanklaagt, moet ik bidden. Paradoxaal formuleert Luther het: **“Bidden is: voor God tot God vluchten”**.

In zijn verklaring van Psalm 118 geeft hij praktische aanwijzingen hoe je moet bidden als de zonden je verschrikken en kwelen: “Roepen moet ge leren, en niet bij de pakken neer gaan zitten, of op een bank gaan liggen, het hoofd laten hangen en schudden, uzelf verbijten en opvreten van narigheid, niet al maar bezorgd proberen, hoe u los kunt komen en er steeds maar over denken hoe slecht het met u gaat, wat een verdriet u moet meemaken, wat voor ellendig mens u bent. Nee, zo niet! **Kom op, luie deugniet die je bent, val op je knieën, hef handen en ogen ten hemel**, zeg een psalm of het Onze Vader op, leg je nood wenend neer voor God. Klaag Hem uw leed, roep Hem aan, zoals het staat in Psalm 142: “Ik stort mijn gebed voor Hem uit, ik maak Hem mijn nood bekend”. En in Psalm 141: “Mijn gebed worde U gebracht als een reukoffer en het opheffen van mijn handen zij als een avondoffer”.

“Hier hoort ge het: bidden, uw hart uitstorten, uw handen opheffen, dat zijn in Gods oog verreweg de aangenaamste offers. Daar verlangt Hij naar, Hij wil dat ge uw nood aan Hem voorlegt, en die niet zelf blijft meedragen en meeslepen, daarmee uzelf aftobt en afbeult, en zo uit één ongeluk twee, ja tien en honderd maakt. Hij wil dat ge te zwak zult zijn om zulk een leed te dragen en te overwinnen, opdat ge sterk leert zijn in Hem, en Hij in u verheerlijkt worde door Zijn kracht. Kijk, dat vormt mensen die christenen mogen heten, **heel andere lieden dan die zwetsers en kletsers die wel over Geest en geloof kletsen, maar niet eens weten wat het inhoudt, of wat ze zelf zeggen”**.

De verklaring van het succes van de Reformatie, als er al in termen van succes gesproken mag worden, is Luthers bidden in de eenzaamheid. In 1530 werd er te Augsburg een rijksdag gehouden. Het zou de laatste grote confrontatie tussen Rome en de Reformatie worden. Luther, in de ban gedaan, mocht niet verschijnen. Melanchthon was de woordvoerder van de protestantse delegatie.

Luther verbleef op een kasteel in de buurt. Intens leefde hij daar met zijn vrienden mee. De rijksdag dreigde een nederlaag voor de protestanten te worden, het heeft er werkelijk om gespannen. En die vrienden uit Augsburg maar bange brieven schrijven aan hun vriend, helemaal in paniek: 't Gaat mis! 't Loopt fout! En wat deed Luther? Hij schreef brieven terug, ongeëvenaard. Maar wat nog belangrijker is: hij bad. Veit Dietrich, zijn student-assistent 'betrapte' hem zo een keer, en schreef aan Melanchthon: „Ik kan me niet genoeg verwonderen over zijn buitengewone gerustheid, blijmoedigheid, geloof en hoop in deze jammerlijke tijden. Hij neemt er nog steeds in toe, door voortdurend Gods Woord te onderzoeken.

Er gaat geen dag voorbij waarop hij niet minstens drie uren, juist die uren die het meest geschikt zijn om te studeren, in gebed doorbrengt. Eenmaal gebeurde het dat ik hem hoorde bidden. Lieve God, wat een geest, wat een geloof was er in die woorden. Hij bidt met zulk een eerbied, vertrouwen en geloof, alsof hij met God als met een vader en vriend spreekt. “Ik weet”, zei hij, “dat Gij onze God en Vader zijt, daarom ben ik er zeker van dat Gij de vervolgers van Uw kinderen zult verdelgen. En als Ge het niet zult doen, is Uw zaak evenzeer in gevaar als de onze. Het is geheel en al Uw zaak, wij zijn eraan begonnen omdat het onze plicht was. Wij zijn er noodgedwongen aan begonnen, wil Gij haar dan bewaren”. Toen ik hem daar met zulke woorden overluid hoorde bidden, brandde mijn hart in me, door vreugde overstelpt, omdat ik hem zo betrouwelijk, zo vurig en eerbiedig met God hoorde spreken. En terwijl hij zo bad, pleitte hij zo vurig op de beloften uit de Psalmen, alsof hij ervan overtuigd was dat alles wat hij begeerde, zou geschieden. Daarom twijfel ik er niet aan of zijn gebed zal deze schijnbaar verloren zaak welke op de rijksdag behandeld wordt, een keer doen nemen”.

De biddende Luther. Onwillekeurig doet me dat denken aan een oude prent uit de tijd van de Reformatie. Daarop staat de biddende Mozes afgebeeld op de berg, met de opgeheven staf in zijn handen, ondersteund door Aäron en Hur, in de strijd tegen de Amalekieten. Niet die strijdende legers daar beneden waren beslissend, maar die biddende Mozes daarboven schonk Israël de overwinning. Zo worstelde Luther in de eenzaamheid op z'n knieën voor de kerk, voor Gods kerk. Geen worsteling met een ongewisse afloop: God heeft Zijn Woord gegeven. Maar het leven blijft steeds weer en steeds opnieuw een worstelen, tot de laatste adem toe. God laat het in ons leven iedere keer vastlopen, opdat we er gedurig aan herinnerd zouden worden dat wij niets hebben, geen geloof, geen hoop, geen liefde. Arm en ellendig. Maar Maria wist het al: juist armen worden met goederen vervuld. Van harte stemde Luther het met David in: “Ik ben wel arm en ellendig, maar de Heere denkt aan mij”.

Zo blijft genade genade. Goud, beproefd komend uit het vuur. Zo maakt Luther een enkele dag voor zijn dood, onbewust, de balans van zijn leven op. Hij gaat optellen: veel gedaan, veel betekend, veel gebeden, veel gepreekt, getuigd, gestreden en geleden. En dan gaat hij het onder de streep allemaal optellen.

Hij schrijft maar één regeltje, één armzalig regeltje:

“Wir sind Bettler. Hoc est verum” (Wij zijn bedelaars. Dat is waar).

Dat was Luther: bedelaar bij de gratie Gods. Straatarm en schatrijk.

En die weg wijst hij ook ons persoonlijk, en als kerk die dringend een reformatie nodig heeft.

Het is de weg van het geloof in die God, Die de hoop der zwakken, de troost der zondaars en het leven der stervenden is.

Die lege handen van bedelaars vult.